

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

VWS OMGEVINGSANALYSE COVID-19

Analyseperiode 10:30 uur d.d. 11 juni – 10:30 uur d.d. 12 juni

5.1.2e

Directie Communicatie

Wie is getroffen? (1 ^e ring)	Wie is betrokken? (2 ^e ring)	Wie voelt zich betrokken? (3 ^e ring)
- Nederlanders overleden aan COVID-19 - Ex-covidpatiënten - Sekswerkers	- Familie, vrienden, omwonenden van getroffen Nederlanders - Longfonds - Alzheimer Nederland - Aanjaagteam arbeidsmigranten - MKB en horeca	- Algemeen publiek - Politici - Immunologen - Revalidatie-experts - Inlichtingendiensten en veiligheidsexperts

Samenvatting

- Op VWS-gebied is er veel media-aandacht voor aanhoudende gezondheidsklachten bij ex-coronapatiënten; 'Thuispatiënt corona is er vaak slecht aan toe' kopt AD op haar voorpagina en de Volkskrant opent met 'De lange nasleep van covid-19'. De schade die het coronavirus toebrengt aan het lichaam is zo groot, dat veel genezen covidpatiënten nog maandenlang klachten als extreme vermoeidheid en geheugenverlies houden, stellen onderzoekers wereldwijd. Lange revalidatie is onontbeerlijk. 'Covid-19 is de polio van deze generatie'.
- Volgens de Volkskrant kampen ex-patiënten nog maandenlang met gezondheidsklachten; 'Extreme vermoeidheid, hoofdpijn, ademnood, maagklachten, pijn op de borst, geheugenverlies, concentratieproblemen'. Uit een peiling door het Longfonds, kenniscentrum CIRO en de Universiteit Maastricht blijkt dat groot deel van de coronapatiënten die thuis uitziecten, bijna drie maanden na de eerste symptomen van het virus nog ernstige klachten heeft. Ook wordt duidelijk dat er sprake kan zijn van psychische klachten. Ex-covidpatiënten horen vaak pas later van hun partner of familie hoe slecht ze eraan toe waren en hoelang ze in coma zijn geweest. 'Is het zo erg geweest?', vragen ze dan. Dat kan leiden tot paniek- en angstaanvallen, zo legt een fysiotherapeut uit in de Volkskrant.
- Hoeveel patiënten last zullen houden van restverschijnselen zou nog onduidelijk zijn: artsen beginnen de gevolgen nu pas in kaart te brengen. De Facebookgroep die Nederlandse en Belgische patiënten hebben opgezet telt inmiddels 12 duizend leden. Volgens longarts Monique Reijers (Radboudumc) is het niet ondenkbaar dat duizenden van de ruim 40 duizend officieel genezen covidpatiënten in meer of mindere mate schade aan hun longen overhouden. Directeur van revalidatiecentrum Adelante, Yvette van Horn, vertelt dat zij alleen al honderd patiënten hebben opgenomen. "De eerste golf met coronapatiënten in de ziekenhuizen is voorbij", zegt Van Horn. "Die golf zit nu bij ons, in de revalidatiecentra.
- Naar aanleiding van het nieuws spreken de kranten met verschillende ex-covidpatiënten over hun ziekteverloop en revalidatie. Charissa Rehling (29) kan nauwelijks iets ondernemen op een dag, Jo Lemlijn (64) mist na drie maanden nog steeds kracht, lucht en stabiliteit en heeft last van zijn schouder, Fidi Muller (63) heeft een klapvoet overgehouden aan zijn verblijf op de ic, Marcel de Kruijff (43) is angstig, slaapt slecht, wordt benauwd bij vochtig weer, heeft hoofdpijn en concentratieproblemen en Wineke de Boer (44) leeft na 11 weken nog altijd 'als een soort dwel'. Terwijl de 29-jarige Rehling aangeeft dat ze nergens echt terecht kan met haar klachten ("er is geen vangnet voor patiënten zoals ik"), vertelt De Boer hoe zij steun vindt bij duizenden lotgenoten in een Facebookgroep.
- Longfonds-directeur Michael Rutgers stelt dat deze mensen 'echt gezien, gehoord en geholpen moeten worden'. Rutgers noemt het 'schokkend' hoe bijna de helft van de ex-coronapatiënten aangeeft niet meer te kunnen sporten, en 6 op de 10 problemen heeft met lopen. "Dit zijn gezonde mensen die zich nu afvragen of ze ooit volledig herstellen van corona." "Het lijkt erop dat we te maken hebben met een onzichtbare groep patiënten die tussen wal en schip dreigt te vallen. Dat moeten we zien te voorkomen."
- Alzheimer Nederland concludeert uit een peiling, dat mensen die voor een naaste met dementie zorgen, het deze maanden heel moeilijk hebben. Vier op de vijf mantelzorgers voelen zich zwaarder belast dan voor de crisis. Bijna twee op de drie mensen zeggen dat ze meer ondersteuning nodig hebben.
- FNV vindt dat de overheid snel aanvullende eisen moet stellen aan callcenter Teleperformance, dat de telefoontjes afhandelt van mensen die zich willen laten testen op corona.
- MKB-voorzitter Jacco Vonhof meent dat de Tijdelijke Wet Maatregelen Covid-19 'veel te strikt' is. Hij vreest dat de wet het draagvlak ondergraaft om het virus te bestrijden. "Als mensen geen vertrouwen meer in de regels hebben, wordt het bal. Daarmee vergroot je het risico van verspreiding."

- De horeca wil dat het kabinet volgende week een einde maakt aan de 1,5 meterregel voor cafés en restaurants. Volgens de sector blijven de meeste gasten “met gezond verstand en een grote dosis eigen verantwoordelijkheid” uit zichzelf op gepaste afstand van elkaar.
- Corona-advies Emile Roemer: “Het moet voorbij zijn met de vrijblijvende omgang met arbeidsmigranten. Te veel bedrijven en uitzendbureaus hebben de afgelopen jaren misbruik van deze kwetsbare groep gemaakt, met arbeidsuitbuiting, slechte huisvesting en uiteindelijk massale coronabesmettingen tot gevolg.”

SISOS (Slachtoffers – Identiteiten – Schade – Oorzaken – Scenario's)

Slachtofferaantallen

- Op de ic-afdeling van het ziekenhuis St Jansdal in Harderwijk liggen geen coronapatiënten meer.
- Volgens RIVM-modelleur Jacco Wallinga is het aantal mensen dat nu in Nederland besmettelijk is, gezakt is naar ruim 1700. Dat is één op de 10.000 Nederlanders.

Informatiebehoefte

Welke informatie vragen leven er bij getroffen?

- Via de social kanalen van minister De Jonge komen de volgende vragen binnen: Krijgen zorgmedewerkers een bonus? Waar staat het aantal positieve testresultaten? Negatieve mensen over de spoedwet, krijgen ze dan een boete wanneer ze in huis een van de maatregelen overtreden? Ook zijn er complimenten van mensen die zich hebben laten testen en aangeven dat alles netjes is verlopen. Zoveel testen hadden we eerder kunnen/moeten doen. Sommige gehandicaptenorganisaties geven aan dat er bij sommige organisaties nog erg weinig ruimte komt voor bezoek en dagbesteding.
- Via de social kanalen van VWS klinkt angst voor een eventuele tweede coronagolf. Kritiek is er op de huidige aanpak en 1,5 meter samenleving. Ook is er aandacht voor het salaris en de bescherming van de zorgmedewerkers. Verder is er ook aandacht voor de uitslag van de corona-test (welke te lang zou duren).

Hoe wordt het incident omschreven (welke facts en figures worden benoemd)?

Wallinga over het reproductiegetal

- Verschillende media melden hoe *RIVM-modelleur Jacco Wallinga* in een interview met Trouw zegt dat de R langzaam boven de één uitgroeit. Wallinga vreest voor een opleving van het virus. Het “meest aanneemelijke” reproductiegetal schommelde eind mei rond de 1: even kwam het iets boven de 1 uit, daarna weer iets eronder. Nu lijkt het erop dat het aantal besmettingen weer zal toenemen, aldus Wallinga. Een stijging van het getal was vanwege de versoepelde maatregelen ingecalculeerd. “Tegelijk zie ik de discipline versloffen. Mensen houden zich minder aan de basisregels. Onze hoop is dat het bron- en contactonderzoek van de GGD’s goed gaat lopen. Daarmee kunnen we de R er weer onder krijgen. Zo niet, dan zie ik het aantal besmettingen en ziekenhuisopnames weer toenemen deze zomer”. Wallinga plaatst een kanttekening dat de modellen niet bedoeld zijn voor voorspellingen. “Ze worden gemaakt om beleidsmakers inzicht te geven in het effect van maatregelen. Zonder modelberekening is zo’n maatregel een blinde gok.”
- In het interview zegt Wallinga verder dat we het ‘een tijd kunnen lijden’ als de R boven de één uitkomt. “Daarom schrik ik ook niet van incidenten als op de Dam of een drukke stranddag. Maar als het aantal besmettingen hoger is en ook de R groter is dan één, moet het roer snel om. Hoe snel? We hebben in maart gezien dat de piek in de IC-bezetting nog moest komen terwijl de lockdown was ingegaan. We kunnen zo’n opleving niet op zijn beloop laten. Maar we hebben voldoende geleerd van deze eerste golf om te weten wanneer we moeten bijsturen.”

Wat zien, ruiken, voelen, horen, proeven mensen (zintuiglijke waarnemingen)?

Onderzoek en professionals wijzen op ernstige aanhoudende gezondheidsklachten bij ex-covidpatiënten

- Het Longfonds, kenniscentrum CIRO en de Universiteit Maastricht melden na een peiling onder 1.622 mensen met klachten na corona, dat een groot deel van de coronapatiënten die thuis hebben gezeten, bijna drie maanden na de eerste symptomen van het virus nog ernstige klachten heeft zoals vermoeidheid, kortademigheid, druk op de borst, hoofdpijn, spierpijn. Liefst 95% van de geënquêteerden geeft aan problemen te hebben met simpele dagelijkse activiteiten. Van de mensen die meewerkten heeft 91% nooit in het ziekenhuis gelegen vanwege corona, bij 43% is geen diagnose gesteld door een arts. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers is 53 jaar. Veruit de grootste groep (85%) zegt dat zijn gezondheid vóór de corona-infectie goed was. Nu is dat nog maar 6%. Bijna de helft geeft aan na corona niet meer te kunnen sporten, meer dan 6 op de 10 heeft zelfs problemen met lopen. Meer dan 1 op de 5 geeft aan geen nazorg

te hebben gehad en daar zeer ontevreden over te zijn. Via het coronalongplein.nl, een digitaal platform van de Long Alliantie Nederland (LAN) en het Longfonds, kunnen mensen hun klachten melden.

- Volgens de Volkskrant kampen ex-patiënten nog maandenlang met hoofdpijn, extreme vermoeidheid, ademnood of concentratieproblemen. Dat ervaren niet alleen patiënten die op een ic lagen, maar ook Nederlanders die thuis uitzeikten. Volgens de krant is het inmiddels duidelijk dat het virus patiënten maanden na de infectie nog in zijn greep kan houden, met restverschijnselen die het hele lichaam kunnen treffen. 'Extreme vermoeidheid, hoofdpijn, ademnood, maagklachten, pijn op de borst, geheugenverlies, concentratieproblemen'. '...zo onvoorspelbaar als de ziekte verloopt, zo grillig is ook het natraject: wie milde klachten heeft gehad kan zomaar maanden last houden, wie ernstig ziek is geweest, kan probleemloos opknappen. Steeds duidelijker wordt dat ook patiënten die niet in het ziekenhuis zijn opgenomen maandenlang kunnen kampen met hardnekkige en terugkerende klachten, terwijl ze voorheen fit en gezond waren. De Facebookgroep die Nederlandse en Belgische patiënten hebben opgezet telt inmiddels 12 duizend leden. Hoeveel patiënten last zullen houden van restverschijnselen is nog onduidelijk: artsen beginnen de gevolgen nu pas in kaart te brengen. Van ic-patiënten is bekend dat zij daar vaak langdurige gezondheidsklachten aan overhouden, door spierverlies en longschade. De schade die het coronavirus toebrengt aan het lichaam is zo groot, dat veel genezen covidpatiënten nog maandenlang klachten als extreme vermoeidheid en geheugenverlies houden, stellen onderzoekers wereldwijd. Lange revalidatie is onontbeerlijk. 'Covid-19 is de polio van deze generatie'.
- De Britse arts en hoogleraar *Nicholas Hart* (die o.a. Boris Johnson behandelde) denkt dat heel veel coronapatiënten langdurige fysieke, cognitieve en psychologische gevolgen zullen ondervinden.
- *Longarts Monique Reijers (Radboudumc)* vermoedt dat ook bij veel andere patiënten longproblemen gaan opspelen. In haar ziekenhuis zijn de eerste ex-patiënten al op controle geweest, van haar Brabantse collega's hoort ze welke stroom zij nu te verwerken hebben. Nederland telt ruim 40 duizend officieel genezen patiënten, het is niet ondenkbaar dat duizenden van hen in meer of mindere mate schade aan hun longen overhouden, zegt Reijers. Door de infectie kunnen daar een soort littekens ontstaan waardoor het meer moeite kost om adem te halen. Longarts Reijers maakt zich zorgen, zegt ze: "Dit virus heeft ons de afgelopen maanden voor grote verrassingen gesteld, de ziekteverschijnselen waren zo opmerkelijk dat we onze inzichten steeds hebben moeten bijstellen. Ik ben er niet gerust op dat het herstel bij iedereen probleemloos zal verlopen." Zo veroorzaakte covid-19 bij 30 tot 40% van de ic-patiënten stollingsproblemen, bloedproppen die soms ernstige gevolgen hadden in de vorm van bijvoorbeeld beroertes of een longembolie. Er zijn ook ex-patiënten bij wie het op hol geslagen immuunsysteem orgaanschade teweeg heeft gebracht. Om al die gevolgen te inventariseren moeten longartsen gaan samenwerken met paramedici en artsen uit andere vakgebieden, zegt Reijers. "Dit virus is zo nieuw dat niemand nog weet hoeveel patiënten er op termijn schade aan zullen overhouden", zegt Reijers. "Ik heb groot vertrouwen in de herstelkracht van het lichaam. Maar ik vrees dat het niet bij iedereen helemaal goed gaat komen."
- *Hoogleraar immunologie Huub Savelkoul (Wageningen Universiteit)* zegt dat het erop lijkt dat het coronavirus het immuunsysteem blijvend herprogrammeert. Het stofje dat in het lichaam het eerste alarmsignaal afgeeft, wordt minder aangemaakt waardoor de afweerreactie trager op gang komt. Die programmeerfout duikt vermoedelijk weer op, zegt Savelkoul, als een ex-patiënt met een ander coronavirus te maken krijgt, wat het grotere risico op nieuwe infecties kan verklaren.
- "De eerste golf met coronapatiënten in de ziekenhuizen is voorbij", zegt *Adelante-bestuurder en revalidatiearts Yvette van Horn*. "Die golf zit nu bij ons, in de revalidatiecentra. Patiënten die al weken of maanden weg zijn uit het ziekenhuis, ondervinden nog steeds diverse beperkingen. Het herstel verschilt per patiënt en het is niet zeker of alle vermogens terugkomen. We weten gewoon niet wat het verloop van corona zal zijn." Bij Adelante komen uit het ziekenhuis ontslagen 'post-ic'-coronapatiënten die nog steeds doodmoe zijn of moeite hebben met lopen en evenwicht bewaren. Ze ondervinden ademhalings- en zuurstofproblemen. Velen hebben last van hun schouder - een mogelijk gevolg van het op de buik liggen tijdens de coma op de ic - waardoor ze hun arm niet of nauwelijks kunnen opheffen. Een aantal patiënten kampt ook met cognitieve problemen, zoals geheugen- en concentratieverlies. Ze hebben uitval van zenuwen, waardoor bijvoorbeeld hun voet gaat 'hangen' (oftewel een klapvoet). Hun spiermassa is afgenomen, waardoor ook 'een disbalans in spiergroepen' is ontstaan, vertelt *fysiotherapeut Rose-Miek Eterman*. "Een heleboel cliënten zeggen: ik was heel fit, maar nu voel ik me een wrak", zegt Eterman. "Vooraf wie de laatste weken bij ons binnenkomen, die hebben heel lang aan de beademing gelegen. Dat hakt er wel in. Ze hebben niet alleen fysieke maar ook psychische klachten. Ze horen vaak pas later van hun partner of familie hoe slecht ze eraan toe waren en hoelang ze in coma zijn geweest. 'Is het zo erg geweest?', vragen

ze dan. Dat kan leiden tot paniek- en angstaanvallen.' Bij Adelante is een afdeling met 27 bedden ingericht voor 'post-ic'-coronapatiënten. 'We hebben al honderd patiënten opgenomen gehad, op dit moment zijn er nog twintig', zegt directeur Van Horn. *Fysiotherapeut Rouschen* merkt dat ook de revalidatie van de coronapatiënten onvoorspelbaar verloopt. 'We proberen kracht en conditie op te bouwen. Maar soms krijgen ze na weken weer een terugval en begint het opbouwen opnieuw.'

Ex-covidpatiënten vertellen over hun gezondheidsklachten en revalidatietraject

- Naar aanleiding van het nieuws spreken AD en de Volkskrant met verschillende ex-coronapatiënten over hun aanhoudende gezondheidsklachten. *Charissa Rehling (29)* vertelt dat ze nauwelijks iets kan ondernemen op een dag. "...Voor mijn gevoel kan ik nergens echt terecht met mijn klachten, er is geen vangnet voor patiënten zoals ik."
- *Jo Lemlijn (64)* was een langeafstandswandelaar, maar drie maanden en een ic-opname wegens corona later staat hij samen met zijn fysiotherapeut heel voorzichtig en moeizaam tegen een balletje te trappen in de sporthal van een revalidatiecentrum. "Ik ben er al vanaf het begin van uitgegaan dat ik nooit meer voor honderd procent op mijn oude niveau zal terugkomen", zegt Lemlijn, die 23 dagen op de ic heeft gelegen - 9 dagen in Heerlen en na verplaatsing nog eens 14 dagen in Groningen. Hij is nu al zeven weken aan het revalideren. "Mijn streven is 70 of 80%. Ik mis nog steeds kracht en lucht, heb last van mijn schouder en de stabiliteit is niet optimaal."
- *Fidi Muller (63)*, die meer dan dertig jaar kickbokstrainer was, is eveneens nog herstellende van het coronavirus. Hij heeft een klapvoet overgehouden aan zijn verblijf op de intensive care, mogelijk door een beroerte tijdens de coma. Muller loopt in de sporthal schuifelend langs een rij pionnen, die hij één voor één moet aantikken met zijn voet. Muller heeft twee weken op de ic in Maastricht gelegen, gevolgd door twee weken op de corona-afdeling bij Adelante en nog eens drie weken op de 'gewone' revalidatie-afdeling. 'De eerste weken kon ik helemaal niets', zegt hij. "Mijn spieren waren uitgeblust." Sinds vier weken is hij weer thuis, maar hij loopt nog steeds met een kruk. "En aan het eind van de dag heb ik een rollator nodig", aldus Muller. "Als ik echt moe ben, kan ik erop gaan zitten. Dat is een voordeel." Ze zijn ook benieuwd en bevreesd naar wat het virus op langere termijn met hen doet. Lemlijn heeft volgende week een afspraak met de longarts. Ook worden nog longfoto's en een CT-scan gemaakt. "Corona doet echt heel veel met je", zegt Muller, die tijdens de coma een hartstilstand heeft gehad. "Het beschadigt zo veel organen. Veel lotgenoten hebben een hart- of herseninfarct gehad of lagen aan de nierdialyse."
- Op advies van de longarts ziekte *Marcel de Kruijff (43)* thuis uit. "...eigenlijk was het onverantwoord. Ik kon niet meer lopen en hallucineerde heel erg. Mijn kamertje voelde als een isoleercel. Ik werd heel angstig en heb nog vijf weken met het licht aan geslapen, omdat ik bang was in het donker. Mijn man probeerde tevergeefs beschermingsmiddelen te regelen. Maar er was niks. Mijn partner heeft het zelfs aan de wethouder gevraagd, maar ook die bleef er laconiek onder. Ik heb eindeloos lang niet gedoucht." Uiteindelijk vinden zijn moeder en zus twee verpleegkundigen 'die in hun eigen tijd naar me toe zijn gekomen om me te douchen'. Marcel blijft 'sukkelen'. "...Ik was al mager, maar ik woog op een gegeven moment met mijn 1,91 meter nog maar 68 kilo. [...] Door corona ga je verkeerd ademen. Ik fitnest drie keer in de week en at gezond. Als ik dat vergelijk met wat ik nu kan, slaat het echt nergens op. Ik vind het bizar dat je in zo'n korte tijd zo achteruit kunt gaan. Je takelt zo snel af. De eerste paar weken kon ik niet eens een dop van een colafles af draaien." Nu - meer dan drie maanden na zijn besmetting - heeft Marcel nog steeds 'goede en soms slechte dagen'. "Vorige week ben ik naar mijn werk geweest: maandag en dinsdag ging het super", vertelt de dierenarts die twee klinieken runt. "Maar donderdag ben ik maar twee uurtjes geweest, toen voelde ik dat ik weer verkeerd ademhaalde. Onderweg naar huis ben ik gestopt, omdat autorijden niet verantwoord was. Ik wilde eigenlijk half juni weer volledig aan het werk gaan, maar mijn bedrijfsarts zei al: 'Zo werkt het niet.' " De rollercoaster waarin Marcel terecht kwam, kan hij nog steeds niet goed bevatten. "Soms denk ik wow: wat gebeurt hier? Ik ben nog nooit langer dan twee dagen ziek geweest en nu dit." Als hij voor het Longfonds op coronalongplein.nl een enquête invult over langdurige klachten, wordt hij met de neus op de feiten gedrukt. "Bij elke vraag denk je: ja shit, dat heb ik ook, ja shit, dat heb ik ook..." Angst, slecht slapen, hoe vochtiger het weer is, hoe benauwder ik word, hoofdpijn, concentratieproblemen. Aan de buitenkant zie je niet hoe slecht ik eraan toe ben. Op een nacht ging ik naar de wc en freakte ik helemaal toen de lamp uitging. Als volwassen vent was ik ineens bang in het donker." Marcells grootste frustratie is dat hij al die tijd door zijn huisarts niet serieus is genomen en nog niet eens een verwijzing voor een longarts op zak heeft. Tevergeefs probeerde Marcel een afspraak bij de huisarts te maken. "Had ik eindelijk een afspraak, werd die vlak van tevoren afgebeeld, omdat zij het toch niet

aandurfde. Even naar mijn longen luisteren, was toch wel het minste wat ze kon doen? Ik voelde me in de steek gelaten. Tien dagen lang heb ik elke dag gebeld - toen kreeg ik pas bloedonderzoek." Via het coronalongplein, een platform voor mensen met longklachten na corona, merkte hij dat er veel meer mensen zijn bij wie het niet gaat. "Het RIVM zegt dat je de wijde wereld weer in kunt als je 24 uur klachtenvrij bent, maar zo werkt het niet. Iedereen zal wel denken: die vent moet even een schop onder zijn hol krijgen en dan gaat het wel weer. Maar het gaat echt niet." Marcel probeert wel elke keer zijn grens iets te verleggen. "De eerste keer dat ik revalideerde bij een fysiotherapeut, kon ik het als 43-jarige tussen de bejaarden nog geen drie minuten volhouden op de hometrainer. Pas heb ik zeven minuten volgemaakt. Dan komen de tranen."

- Haar bloedwaarden zijn goed, maar *Wineke de Boer (44)* voelt zich beroerd. Medisch gezien is ze coronavrij, maar fysiek lijdt ze nog altijd. "Ik moet het vuilnis opsparen voor als ik een goede dag heb en naar de container kan. Vandaag heb ik een goede dag. Vanmorgen heb ik boodschappen gedaan maar dan moet ik ervoor en erna wel rusten. Ik sportte altijd veel, deed aan fitness en yoga en ik wandelde elke avond. Nu is het park is al ver weg, en daar woon ik vlakbij. Het begon eind maart met koorts en een raar gevoel in mijn keel, een gevoel dat ik de dagen erna naar mijn longen voelde zakken. Ik knapte op, twee weken ging het goed maar op eerste paasdag kreeg ik een enorme terugval, ik was beroerd en kreeg opnieuw koorts. Sindsdien probeer ik op te krabbelen. Maar zodra ik me ook maar een beetje inspan, fysiek of mentaal, heb ik volgende dag weer koorts, opgezette klieren en een heel zwaar gevoel in mijn lichaam. Ik had altijd overal zin in, nu ontbreekt me voor alles de puf. Ook op zonnige dagen heb ik het steenkoud." "Ik vind steun bij duizenden lotgenoten in een Facebookgroep, het is indrukwekkend te zien hoezeer onze klachten overeenkomen. We tellen daar in weken, ik zit nu in week 11, er zijn mensen die in week 14 nog een terugslag krijgen. Heel soms herstelt er iemand. Zo min mogelijk doen, dat blijkt het beste, hooguit een keer per dag de trap op en af. Volgens de huisarts heb ik inderdaad corona gehad maar ik ben nooit getest, dat kon toen nog niet. Bloeddruk en het zuurstofgehalte in mijn bloed zijn in orde, de vraag is waar mijn klachten dan vandaan komen. Mogelijk is mijn immuunsysteem van slag. Na 11 weken leef ik nog altijd als een soort dwelil. 'Ik heb lang gedacht dat mijn situatie niet zo erg is, ik heb immers nooit in het ziekenhuis gelegen. Maar mijn broer zei laatst: als je zo lang milde klachten hebt, ben je ook ernstig ziek. Vorige week werd ik er moedeloos van, blijft dit zo? Dat ik het vuilnis moet opsparen tot ik een goede dag heb om het naar de container te brengen? Hoop put ik uit kleine dingen die langzaam veranderen. Twee weken geleden moest ik na het afwassen nog uitrusten, gisteren merkte ik dat het niet nodig was."

Overig

- Het Rode Kruis zet vrijwilligers (de zogenaamde Ready 2 Helpers) in om de patiëntenstroom goed te regelen, maar die zijn steeds minder vaak beschikbaar nu het normale leven weer wordt hervat. Bij het Oogziekenhuis moeten patiënten alleen naar binnen. Vrijwilligers van het Rode Kruis begeleiden de patiënten van en naar hun afspraak. Naomi Nolte is woordvoerder bij het Rode Kruis en zag in de beginfase van corona het aantal vrijwilligers explosief toenemen. Naarmate het normale leven weer wordt hervat, zijn zij niet meer beschikbaar. "Je ziet dat mensen minder flexibel worden."
- Alzheimer Nederland concludeert uit een peiling onder meer dan duizend mantelzorgers, dat mensen die voor een naaste met dementie zorgen, het deze maanden heel moeilijk hebben. Vier op de vijf mantelzorgers voelen zich zwaarder belast dan voor de coronacrisis. Bijna twee op de drie mensen zeggen dat ze meer ondersteuning nodig hebben. Mantelzorgers zeggen dat ze minder steun van familie en vrienden krijgen dan in april. Dat geldt vooral voor de mantelzorgers van mensen die in een zorginstelling wonen. Zij willen ook meer mogelijkheden om hun dementie naaste te bezoeken. Een kwart van deze mantelzorgers mag nog altijd niet op bezoek komen. Mensen die thuis voor een naaste zorgen, vragen om meer dagbesteding. Die activiteiten waren stilgelegd toen het coronavirus zich snel verspreidde. Die komt nu langzaam weer op gang, maar voor de mantelzorgers is het echt dringend, zegt Alzheimer Nederland.
- Bij verpleeghuis De Leeuwenhoek in Rotterdam (waar in korte tijd relatief veel bewoners zijn overleden aan het virus) werden alle richtlijnen gevolgd. Stichting Humanitas heeft "alle maatregelen genomen die op dat moment redelijkerwijs verwacht mochten worden", blijkt uit een onderzoek dat door het bestuur was ingesteld. Het hele rapport wil Humanitas niet delen. In de samenvatting wordt geschetst dat De Leeuwenhoek een multicultureel en levendig verpleeghuis is, waarvan de bewoners heel veel contact hebben met de buitenwereld. De bewoners hebben vaak meerdere gezondheidsproblemen, zowel psychisch als fysiek: van dementie tot diabetes en van COPD tot hartproblemen. "Het is heel waarschijnlijk dat deze ingrediënten een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de snelheid van de uitbraak in De

Leeuwenhoek, en aan het relatief hoog aantal ernstig zieken en sterfgevallen." Bij het verpleeghuis speelden wel personeelsproblemen. Er werkten veel flexibele krachten en zowel in het management als in het behandelteam waren veel wisselingen geweest. "Daardoor had het team geen vaste routines in de dagelijkse zorg, was één van de basisartsen pas in dienst en was er geen vaste locatiemanager." Vanwege de corona-uitbraak werd wel snel een crisisteam opgetuigd. In tegenstelling tot veel andere zorginstellingen had De Leeuwenhoek volgens de samenvatting voldoende persoonlijke beschermingsmiddelen voor het personeel. Ook ging het verpleeghuis al dicht voor bezoekers voordat het kabinet besloot tot een verbod op bezoek. In de algemeen geformuleerde aanbevelingen staat dat het belangrijk is dat er "aandacht is voor de bijzondere functie, populatie en achtergrond" van De Leeuwenhoek. Verder moet infectiepreventiebeleid worden geborgd en in de communicatie met bewoners en familieleden moet rekening worden gehouden met de grote diversiteit. Het vierde punt is dat de werkvloer, bewoners en familieleden betrokken moeten worden "bij knelpunten". De tekst sluit af met een boodschap aan critici: "Alle aandacht richten op één verpleeghuis, in verwijtende zin, waarbij context en nuance nauwelijks een rol spelen, is funest voor alle betrokkenen." De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd wil niet inhoudelijk op het onderzoek reageren.

- Het platform SekswerkExpertise (voor positieverbetering van sekswerkers) presenteert vandaag een protocol zodat sekswerkers maandag al kunnen beginnen, in plaats van 1 september. Enkele punten uit het protocol. Vervang bedlinnen na iedere klant. Desinfecteer ook de objecten en oppervlakken waarover zwaar geademd wordt. Sekswerkers en klanten vermijden elkaars 'vochtige ademzone' door werkzaamheden daarop aan te passen. Sekswerkers douchen of wassen zich voor en na iedere afspraak. Sekswerkers werken een-op-een of met een koppel dat een huishouden deelt.
- Inlichtingendiensten zijn alert op spionnen die azen op Nederlandse kennis van het coronavaccin. In Nederland is het Leidse vaccinbedrijf Janssen een doelwit, bijvoorbeeld voor Chinese spionnen. 'Hoeveel Chinezen werken daar eigenlijk?', vraagt Telegraaf zich af. Een snel Chinees vaccin kan bijvoorbeeld de herverkiezing van Trump in gevaar brengen. "Vaccins en behandelingen voor het coronavirus zijn vandaag de heilige graal", zei assistent-procureur-generaal voor nationale veiligheid John C. Demers in The New York Times. "Nog los van het commerciële belang is het van groot geopolitiek belang om als eerste een behandeling of vaccin te ontwikkelen." Rob de Wijk van The Hague Centre for Strategic Studies: "Door de strijd tegen de pandemie aan te voeren, kom je ook bovendrijven als wereldleider. Het is een enorme overwinning voor China als het hen lukt om dit virus te beteugelen. Zeker als ze hun vaccin ook beschikbaar stellen voor de rest van de wereld." De Wijk zegt dat het 'onzin' is wanneer vaccinontwikkelaars benadrukken dat ze samenwerken. "Misschien geldt dat op het niveau van de wetenschappers, die internationaal prima samenwerken, maar op politiek niveau is het compleet anders. En daar worden de beslissingen genomen en het geld verdeeld." Op het Erasmus MC, waar gewerkt wordt aan antistoffen tegen corona, is men extra oplettend. Het ziekenhuis werkt samen met Z-Cert, het nationale Computer Emergency Response Team voor de zorg. "Helaas hebben wij geconstateerd dat de gezondheidszorg, zowel nationaal als internationaal, ten tijde van de coronacrisis extra wordt aangevallen. Wij nemen passende maatregelen, zoals het aansporen van onze medewerkers om alert te zijn op bijvoorbeeld phishing e-mails. Het Erasmus MC doet geen uitspraken over specifieke technische maatregelen die door ons op dit gebied zijn getroffen."

Waarneembaar gedrag (schadebeperking)

- Veel cafés in het uitgaansgebied van Eindhoven, het Stratumseind, sluiten de deuren uit onvrede met de coronaregels, schrijft Eindhovens Dagblad. De eerste ondernemers zouden morgen al een eerste waarschuwing in de bus krijgen omdat ze de regels hebben overtreden. Tom van Brussel, de voorzitter van de ondernemersvereniging, reageert furieus op de aanpak door de gemeente. "Het ondernemen wordt ons onmogelijk gemaakt. Het doet heel erg pijn om na maanden van gedwongen sluiting nu zelf dicht te gaan, maar we kunnen niet anders." Hij legt de schuld bij zijn gasten. "Probleem is dat het publiek zich van de regels aantrekt. Ze zijn klaar met alle beperkingen en gaan gewoon gezellig bij elkaar zitten. Als ondernemer loop je de hele avond als politieagent in je zaak en dan nog krijg je straks een boete van de gemeente."

Betekenisgeving

Welke emoties, waardeoordelen, kwalificaties, kritiek, steun worden gegeven?

- De oplopende zorgkosten door de uitbraak van het coronavirus moeten niet worden gedekt door een hogere zorgpremie, vindt GroenLinks. De partij wil dat deze kosten worden betaald uit winstbelastinginkomsten. De geplande verlaging van deze vennootschapsbelasting moet dan ook van de baan, stelt Jesse Klaver. In de aanloop naar haar partijcongres dat zaterdag online wordt gehouden, komt

de partij met een initiatiefvoorstel voor een speedwet om een hogere zorgpremie te voorkomen. In die wet wil GroenLinks regelen dat zorgverzekeraars alle extra kosten die zijn ontstaan door het coronavirus vergoed krijgen als ze aantonen dat ze deze niet kunnen opvangen met hun eigen reserves.

- Diederik Gommers zegt bij Op1 dat er geen medische reden is waarom de kermissen niet open mogen en pretparken wel. "De kermis of de Efteling, ik zie geen verschil. Het gaat erom dat we het virus niet verspreiden aan elkaar. Als er goede plannen liggen en families een kermis bezoeken, moet dat kunnen".

Onderzoek naar ernstige aanhoudende gezondheidsklachten bij ex-covidpatiënten

- *Longfonds-directeur Michael Rutgers* zegt dat de gezondheid van veel coronapatiënten die niet in een ziekenhuis zijn opgenomen, na maanden nog 'schokkend slecht' is. "We zijn hier echt van geschrokken", zegt directeur Michael Rutgers van het Longfonds. "Het is voor het eerst dat deze grote patiëntengroep in beeld wordt gebracht. Deze mensen moeten echt gezien, gehoord en geholpen worden." Rutgers noemt het 'schokkend' hoe bijna de helft van de ex-coronapatiënten aangeeft niet meer te kunnen sporten, en 6 op de 10 problemen heeft met lopen. "Dit zijn gezonde mensen die zich nu afvragen of ze ooit volledig herstellen van corona." "Het lijkt erop dat we te maken hebben met een onzichtbare groep patiënten die tussen wal en schip dreigt te vallen. Dat moeten we zien te voorkomen", zegt de directeur. "Dat duizenden tot tienduizenden mensen nu nog klachten hebben is zeker; de vraag is of dat ook op de lange termijn zo blijft." Rutgers: "We leren steeds meer over het verloop van de ziekte. De vragen en klachten moeten sturend zijn voor de zorg, behandeling en begeleiding van deze nieuwe patiëntengroep."

Coronawet

- *MKB-voorzitter Jacco Vonhof* meent dat de Tijdelijke Wet Maatregelen Covid-19 'veel te strikt' is. Ook doet de wet volgens hem afbreuk aan het maatwerk waarmee het bedrijfsleven het virus te lijf gaat. Vonhof legde gisteren zijn zorgen neer bij de ministers Wiebes en Koolmees met wie hij wekelijks corona-overleg voert. "Straks moeten we allemaal weer volledig terug in het keurslijf van de anderhalve meter. Dat doet geen recht aan wat we voortdurend met elkaar leren van het virus". Vonhof vreest dat strikte wetgeving het draagvlak ondergraaft om het virus te bestrijden. "Als mensen geen vertrouwen meer in de regels hebben, wordt het bal. Daarmee vergroot je juist het risico van verspreiding. Het antwoord zit hem niet in een rigide wet." Maar leidt al dat maatwerk, met al die verschillende protocollen en eigen afspraken, niet tot meer verwarring bij de burger? Nee, zegt Vonhof, die benadrukt dat de RIVM-richtlijnen gelden in deze afspraken. Hij wijst op de verhuizer die samen met zijn collega een zware salontafel moet tillen. In het protocol staat dan hoe je dit samen het beste kan doen, in afwijking van de anderhalvemeterregel. Vonhof: "Je moet uitgaan van het principe: wat kan wel? Niet van het principe: wat kan niet?"
- 85% van deelnemers aan Stelling van de Dag (De Telegraaf) vindt dat de coronawet er niet moet komen. "Misschien te veel van het goede. De noodverordening voldoet prima. Er is echt geen aparte wet nodig", meent een respondent. Een andere tegenstander valt bij: "Een noodverordening is flexibel en kan dus makkelijk ingevoerd en worden gestopt. Een wet heeft een einddatum tot wanneer die geldt, dus ook wanneer het misschien niet meer nodig is." Een andere respondent vindt dat er rekening gehouden moet worden met de regionale verschillen. "Een wet is algemeen geldig. We moeten naar maatwerk. Beter zijn verordeningen per sector of regio." Van alle regelingen die in de wet staan, vinden de deelnemers het verbod op de uitoefening van bepaalde beroepen en het bezoeken van openbare plekken het minst acceptabel. Eén van hen: "Het is toch inmiddels wel duidelijk waar het virus vandaan komt. Begin eens met controleren van ventilatiesystemen in theaters en andere plekken waar veel mensen komen." Veruit de meesten denken dat de overheid misbruik gaat maken van bepalingen uit de wet. Bijna niemand vindt verder dat grondrechten moeten wijken voor de volksgezondheid. "Gezien de huidige ontwikkelingen van de verspreiding van virus is dit een buitenproportionele aantasting van onze grondrechten". Tot slot, 51% van de respondenten is 'coronamoe' en zou graag zien dat alle coronamaatregelen worden geschrapt.

Testbeleid

- Op het reactieplatform NUJij is de vraag gesteld aan geteste personen hoe zij het testproces hebben ervaren. De reacties zijn vooral positief, maar er zijn ook aandachtspunten. Sommige mensen moesten meerdere keren bellen om een afspraak te kunnen maken. Ook via NUJij was dit een veelgehoorde klacht. *Thara Havelaar* stond vorige week donderdag bijna een uur in de wacht. "Vervolgens bleek ik in mijn woonplaats Rotterdam pas zondag terecht te kunnen bij een van de twee teststraten. Bij de andere teststraat zou het een week duren voor ik terecht zou kunnen." *Jana Krens* over haar ervaring: "Om 9.30 uur heb ik het nummer gebeld, maar vanwege drukte werd de verbinding verbroken. Na een half uur heb ik teruggebeld

en zeker dertig minuten in de wacht gehangen. Daarna kon ik een afspraak maken, voor diezelfde middag om 13.30 uur." Bij de teststraten lijkt alles goed geregeld. De locaties zijn over het algemeen goed bereikbaar, er worden informatiefolders uitgedeeld en er worden duidelijke instructies gegeven. Maar over de test zelf zijn de mensen minder tevreden. "Die paar seconden dat het swabje (wattenstaafje, red.) in je neusholte zit is even geen fijn moment. Het swabje in de keel valt reuze mee", meldt Chris van der Hulst. Al heeft Jana een andere ervaring. "Er ging een wattenstaafje in mijn keel, waardoor ik flink moest hoesten en helaas in het gezicht van de medewerkster." Ook Thara houdt geen fijn gevoel over aan de test. "De test zelf ging snel, maar was pijnlijk. Tranen over m'n wangen en een pijnlijke neus. Ik heb nog een etmaal een flinke loopneus gehad vanuit het geteste neusgat." Na de test wachten mensen in spanning op de uitslag. Jana had na bijna vier dagen haar uitslag nog steeds niet binnen. Ook Nico Riphagen moest langer wachten dan twee dagen. "Uiteindelijk werd ik 78 uur na de test gebeld met het bericht dat ik negatief getest was."

- FNV vindt dat de overheid snel aanvullende eisen moet stellen aan callcenter Teleperformance, dat de telefoontjes afhandelt van mensen die zich willen laten testen op corona. De vakbond is erg kritisch over het bedrijf en dringt aan op betere afspraken over zaken als veiligheid, loon en opleiding van de medewerkers. "De arbeidsvoorwaarden en -omstandigheden zijn bij de meeste callcenters al belabberd, maar Teleperformance spant echt de kroon", zegt FNV-bestuurder Elly Heemskerk. "En dan gunt de overheid uitgeroemd dit bedrijf zo'n belangrijke opdracht. Zonder ook maar een seconde te kijken naar hoe de medewerkers hun werk moeten doen en wat ze verdienen." De 1.500 mensen die door Teleperformance zijn aangetrokken voor de landelijke afsprakenlijn moeten werken vanuit huis. Volgens FNV moeten ze hun webcam aanzetten als het bedrijf daarom vraagt. Ook zouden familieleden en andere huisgenoten niet online mogen als medewerkers van het callcenter aan het bellen zijn. En als ze niet kunnen werken door een storing aan hun internet of computer dan zouden ze niets betaald krijgen, zegt FNV.

Advies arbeidsmigranten

- Om arbeidsmigranten tegen corona te beschermen, moeten ze niet meer in busjes naar hun werk worden vervoerd. Daarnaast moeten ze hun eigen slaapkamer krijgen en beter geregistreerd worden. Die aanbevelingen doet een team onder leiding van oud-SP-leider Emile Roemer aan het kabinet. Het kan volgens het team niet meer dat arbeidsmigranten met een groep in busjes van de woonplaats, vaak ook verzorgd door het uitzendbureau, naar de fabriek of plantage worden gebracht. Het kabinet moet goed laten controleren dat dit niet gebeurt. "Wel kunnen uitzendbureaus zorgen voor elektrische fietsen, touringcars of ander vervoer", suggereert Roemer. Hij roept het kabinet op snel werk te maken van de adviezen. "We hebben allemaal de problemen op het nieuws gezien de afgelopen weken. Het is zaak dat we nu heel snel handelen. Arbeidsmigranten moeten 1,5 meter afstand kunnen houden van anderen, net als iedereen in Nederland." Het team erkent dat een eigen slaapkamer voor elke arbeidsmigrant wegens het gebrek aan woonruimte lastig te regelen is op korte termijn. Daarom moeten in ieder geval bedrijven met een "hoog coronarisico er direct voor zorgen dat hun arbeidsmigranten een eigen slaapkamer hebben". Dat werkgevers vaak ook verantwoordelijk zijn voor de huisvesting van de arbeidsmigrant, noemt het team een "complicerende factor". Enerzijds kan het praktisch zijn, omdat migranten die in Nederland komen werken niet zelf op zoek hoeven naar een huis en met andere regels te maken krijgen dan hun thuisland. Aan de andere kant maakt het ze afhankelijk van hun werkgevers.
- NRC kopt: "Emile Roemer: 'Je wil geen tweederangsburgers'". Door corona kwamen de omstandigheden van arbeidsmigranten hoog op de politieke agenda. Emile Roemer wil nu 'doorpakken'; het moet voorbij zijn met de vrijblijvende omgang met arbeidsmigranten in Nederland. Te veel bedrijven en uitzendbureaus hebben de afgelopen jaren misbruik van deze kwetsbare groep gemaakt, met arbeidsuitbuiting, slechte huisvesting en uiteindelijk massale coronabesmettingen tot gevolg, aldus Roemer. In de Kamer kwamen daarover de afgelopen jaren genoeg rapporten en debatten langs en als bestuurder komt hij er in de praktijk mee in aanraking. "We weten al jarenlang dat er misstanden zijn. Het was echt niet nodig om daar opnieuw diepgaand onderzoek naar te doen. Dat was ook niet mijn opdracht. Vanwege het coronavirus moesten er zo snel mogelijk praktische maatregelen worden genomen." Europese regels lijken in de weg te staan, omdat mensen die minder dan drie maanden in een ander land verblijven niet mogen worden geregistreerd, "maar er is altijd een weg te vinden, zeker in coronatijd", meent Roemer. Kom bij Roemer niet aan met verhalen dat het onmogelijk is om arbeidsmigranten fatsoenlijk te huisvesten. "Ik heb genoeg voorbeelden gezien van werkgevers die het wél weten te regelen." Desnoods moeten de werknemers in hotels of omgebouwde kantoorgebouwen worden gehuisvest, staat in het advies. "Dat kost de werkgever misschien extra geld. Het is niet anders." Voor de huisvesting ligt ook een verantwoordelijkheid bij gemeenten. Er zijn

er waar de huisvesting prima op orde is, zoals in Waalwijk en in Peel en Maas, zegt Roemer. "Maar er zijn ook gemeenten die naar het plafond staren en zeggen dat het hun probleem niet is." Hij wil dat elke gemeente hier een visie over opstelt.

- Vakbond FNV is blij met het advies, en wil dat er 'acuut wordt ingegrepen'. "Dit is cruciaal voor de veiligheid van arbeidsmigranten, hun Nederlandse collega's en voor de gezondheidssituatie in Nederland", zegt *vicevoorzitter Tuur Elzinga*. Het 'aanjaagteam' van Roemer komt later met een tweede advies voor structurele maatregelen die de positie van de arbeidsmigrant moeten versterken.

Horeca wil van de 1,5-meter af

- De horeca wil dat het kabinet volgende week een einde maakt aan de 1,5 meterregel voor cafés en restaurants. Volgens de sector blijven de meeste gasten "met gezond verstand en een grote dosis eigen verantwoordelijkheid" uit zichzelf op gepaste afstand van elkaar. Dat schrijft de afdeling Breda van Koninklijke Horeca Nederland donderdag in een brief aan premier Rutte. De afdeling stelt ondersteund te worden door horeca uit andere steden, onder meer in Eindhoven en Alkmaar. Volgens de briefschrijvers moet het Kabinet qua beleid overstappen van 'social distancing' op 'smart distancing', als blijkt dat de besmettingscijfers van het RIVM deze week niet significant zijn gestegen. "Mensen blijven misschien niet altijd en overal precies 1,5 meter uit elkaar, maar zorgen wel voor voldoende afstand. Zo moet het er ook uit gaan zien, want we krijgen de strikte regels niet meer uitgelegd aan de bezoekers. Die zien dat er in winkels en bouwmarkten wel veel meer mensen rondlopen. Ook in de buurlanden zoals België zijn de regels in de horeca soepeler", aldus *vicevoorzitter Johan de Vos* van KHN Breda. De horeca wil dat elke zaak vanaf volgende week de helft van de beschikbare capaciteit binnen mag gebruiken. Als dat goed gaat zou het maximale aantal bezoekers stap voor stap uitgebreid kunnen worden. De Vos: "Financieel is dat ook echt noodzakelijk, want als deze onwerkbaar situatie blijft voortduren, blijven er geen leuke kroegjes meer over."
- Er klinkt ook kritiek van de Vereniging Chinees-Aziatische Horeca Ondernemers (VCHO) en de vakvereniging Professionele Frituurders (ProFri). Deze brancheorganisaties stellen dat er onduidelijkheid heerst over begrippen in de coronaregels voor de horeca. "Door begripsverwarring is volstrekt onduidelijk wat wordt bedoeld met de begrippen 'zelfstandige ruimte' en 'afzonderlijke ruimte'. Deze begrippen die gebruikt worden in de noodverordeningen van de 25 veiligheidsregio's zijn uitermate belangrijk, nu per 1 juni dertig en per 1 juli zelfs honderd gasten mogen worden toegelaten per zelfstandige functie binnen één gebouw," zegt *directeur Frans van Rooij* van ProFri.

Hoe wordt naar de overheid gekeken?

Opiniepeilingen

- Nu de pretparken sinds 1 juni de poorten weer mogen openen, zouden ook de kermissen weer open moeten mogen. Het is oneerlijk om kermissen tot het einde van het seizoen te verbieden met alle financiële gevolgen van dien, vindt een overgrote meerderheid (82%) van de Nederlanders. Dat meldt Hart van Nederland na onderzoek van het eigen opiniepanel. Wat vindt Nederland onder ruim 4000 mensen. Bijna 90% (89%) vindt dat de overheid met een op maat gemaakt noodpakket moet komen voor ondernemers zoals de kermisbranche die afhankelijk zijn van seizoenswerk.